

ЗБОРНИК

МИРОСЛАВ
ЦЕРА
МИХАИЛОВИЋ
ПЕСНИК

Уредник
ДРАГАН ХАМОВИЋ

повеља

У ЗБОРНИКУ

Уместо увода

9 / Драган Хамовић
ШКРГУТ ПОЛУГЛАСНИКА

I

19 / Радивоје Микић
ОД КРИТИЧКОГ ТОНА ДО ЕВОКАЦИЈЕ
Поглед на поезију Мирослава Цере Михаиловића

44 / Александар М. Милановић
ПЕСНИЧКИ „БИЛИНГВИЗАМ”
МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

60 / Валентина Питулић
СЛОЈЕВИ ТРАДИЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ
У ПОЕЗИЈИ МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

74 / Зорана Опачић
МЕЛАНХОЛИЧНИ КРИТИЧАР СВЕТА ОДРАСЛИХ
Детињство у поезији Мирослава Цере Михаиловића

93 / Милета Аћимовић Ивков
СТВАРНОСТ И ПЕСМА

114 / Александар Лаковић
БИТИ САМЕРЕН У ИГРИВО-МЕДИТАТИВНОЈ
ИРОНИЈИ И ПАРОДИЈИ
О критичком песништву Мирослава Цере Михаиловића

128 / Милан Анђелковић
ВИДОВИ СТВАРНОСТИ У ДИЈАЛЕКАТСКОЈ ПОЕЗИЈИ
МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

147 / Јелица Живановић
РЕЧ И ПЕСМА У ПОЕЗИЈИ МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА
Једно читање аутопоетике

160 / Марија Благојевић
ТРАДИЦИЈА И МОДЕРНОСТ
У ПОЕЗИЈИ МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА
Мотив Преображења

178 / Стеван Јовићевић
КОСМИЧКЕ ВИЗИЈЕ У ПЕСНИЧКОЈ ЗБИРЦИ *ЂАВО ПРЕЖЕ АТА*
МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

195 / Нина Стокић
ДРУГА ПАМЕТ
У СВЕТЛУ ПОЕТИКЕ МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

II
213 / Љубинко Костић
ПЕСНИК НА ТРАГУ ПРЕОБРАЖАЈА

215 / Мирослав Цера Михаиловић
РЕЧ КАО СЛОБОДА

III
221 / Андреј Анђић, Ивана Ђикић
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА
МИРОСЛАВА ЦЕРЕ МИХАИЛОВИЋА

275 / Регистар имена

Зорана Опачић

МЕЛАНХОЛИЧНИ КРИТИЧАР СВЕТА ОДРАСЛИХ

Детињство у поезији Мирослава Цере Михаиловића

Сажетак / У раду изучавамо поезију за младе читаоце и певање о детињству Мирослава Цере Михаиловића. Михаиловићева поезија за децу израста из наслеђа модернизма и карактерише је разумевање младих и непосредно проговарање о свему што контаминира савремено детињство (из аутоисповедне позиције младих лирских гласова, у којима се неретко опажа сенка зреле песничке свести која даје вредносне закључке). Показујемо на примерима порозност узрасне одређености певања. Мотивска подручја певања за различите узрасте претпостављених читалаца су у великој мери заједничка али се обликују са различитим намерама: оштрији критички тон према проблематичним аспектима садашњице за млађе читаоце је ублажен и обично постављен као критика младих. Тиме типична борба младих против ауторитета у савременој поезији бива смештена у шире друштвено поље, као глас младих против токсичних друштвених аномалија које угрожавају њихово детињство.

Позиција неприпадности лирског гласа произилази из суштинских разлика индивидуалног и колективног идентитета и формирана је у детињству („Књижевни час“). Однос према садашњици у Михаиловићевом певању има све одлике „контрапрезентности“; стога се идентитет фундира у прошлости и традиционалнијем вредносном систему. Отуд силазак низ временску вертикалу ка завичајном простору (песма „Баба Златина улица“ о симболичкој вредности Врања за српску културу) и детињству као завичају бића (песме о породици и завичајном селу Преображењу). Механизам одбране чини и вера у моћ књижевне речи. Посебно је изазовна песма „Главобоља“ која синтетише идентитет лирског јунака: он је потомак и предак, син своје мајке, појединац притиснут тежином постојања, песник. Бол *главе* постаје знак самосвести и опомена о сложености – и лепоти живљења и стварања.

Кључне речи / проширено поље дечје побуне, позиција непристајности, контрапрезентност, детињство, завичај, Преображење, симболика бола

Мирослав Цера Михаиловић, чија разбарушена коса, густе веђе и дуга брада у књижевном свету представљају симбол Враћа и *Борине недеље* признат је и награђиван песник, о чему сведоче многе књижевне награде које је добио. Као стваралац за децу јавља се упоредо за поезијом за одрасле, крајем 80-их година прошлог века. Досад је за младу читалачку публику објавио три песничке збирке: *Проблем бр. 1* (1988), *Довде ми је више* (2007) и *Није нешто* (2018) а о њиховом квалитету сведочи и признање *Змајев песнички шtај* Змајевих дечјих игара. Упоредо са поезијом за младе читаоце детињство се јавља и као мотив његове поезије за одрасле. Узрасна категорија читаоца је порозна, као и код других песника а мотивска подручја певања су у великој мери заједничка, само се обликују из понешто другачијих позиција.

Песнички опус карактеристичан је по осећању изопштености лирског гласа који се противставља менталитету колектива. „Можемо (...) рећи да мој идентитет карактеришу колико сличности, толико и потврда различитости” (Тап у Халперн, Руано-Борболан 2009: 74). Стање неприпадности је свесна одлука, произашла из суштинских разлика индивидуалног и колективног. Свет ускогрудог, провинцијалног духа окренутог одбацивању традиционалних вредности види се као празнина и негација – Неместо, односно као танатоидна Липсандрија. (За разлику од Неместа, родно Преображење вреднује се као Место значења.) Свет је инверзно вредносно постављен, казује лирски глас: преовлађују примитивизам, неукост, баналност, похлепа, конструисане медијске истине. Лирски субјект одбија да такве вредности прихвати и стога базира свој идентитет постојано верујући у „питање личне слободе и морала, честитости и спремности на истрајну и непоколебљиву одбрану ставова у борби за истинске вредности, за правду и истину” (Михаиловић 2024: 146). У том погледу раслојавају се узрасно тонови у певању: сарказам,

иронија, подсмех и цинизам којим се обликује Неместо у поезији за „одрасле” ублажава се или казује у виду моралних закључака, као, на пример, у песми „Фелер”: „Човека човеком нешто друго чини / Образ кад заблиста поглед ка висини // Нешто што се види у оку у души / Када проговори када запевуши // Нешто што се тражи упорно и дуго / Нешто што је право а не нешто друго”. То проистиче из различитих узрасних намера песничког гласа.

Један од есенцијалних видова обзнане суштинских вредности по Михаиловићевом дубоком уверењу почива у поезији: „Песма зато и јесте истовремено и она критична доза отрова, и спасоносни лек, смештен у једној истој пилули. Очигледно да је посредни сублимат, есенција, духовно-језички екстрат” (Михаиловић 2003: 79). Вера у снагу и сврховитост стваралаштва брани се од спољашњег света као интимна, лична вредност, коју треба заштитити од спољашњег хука („оно што нас чини *другачијима* – бићима са душом” – Михаиловић 2024: 144, подв. З. О.). Чак и књижевност постаје разделница између себе и света („пројављује (се) као једино прибежиште” – Михаиловић 2024: 144). Субјекат који верује у мудрост књижевне речи стоји на супрот колективу који је не разуме и зато је унижава и урушава. Издвојеност лирског гласа формира се у раном добу. Лирско сећање у песми „Књижевни час” има улогу да стабилизује у времену позицију различитости и маргине коју заузима. Песнички глас присећа се свог првог сусрета са Писцем: долазак Бранка Ђопића у фискултурну салу основне школе памти се као формативно искуство, сусрет са отелотворењем књижевне вештине. У очима засењеног дечака писац има озрачје упућеника у тајну: „отворених устију / немо / негде из последњих редова / гутао сам сваку реч // ближе не смедох да приђем / јер онај ко ствара нове светове / неће бити да је баш са овог”. Поштовање и зазор од оног који уме да победи свакидашњицу лирског јунака оставља без даха. У гужви која настаје око аутограма дечак не успева да га добије иако му је до њега стало „више но иком / истински”. Разлика некадашњег, де-

чачког и зрелог искуства је превасходно у ерозији, расапу („данас / након четири деценије / једно је сигурно / да се ништа није променило”). Очишћење свега што не доноси профит прави „места у Неместу” празнећи га од сваког смисла. Песма „Никад лакше него данас” представља својеврсни епилог „Књижевног часа”. Вођене новим, прагматичним начелима младе генерације научене су непоштовању духовног што води ка неспособности да уживају у књижевности, Књижевна реч постала је бесмислени вишак, „баласт” ког се треба решити: „деца (...) / тренутно руше споменике писцима / писци су им ионако преко главе / фела апсолутно непотребна природни непријатељ / ето им уџбеника / нема шепурења по парковима”. У обе поменуте песме савремено стваралаштво се критички одређује, као доба у којем нема правих писаца, епоха у којој су критеријуми снижени и адаптирани. Дечја лектира у „Никад лакше него данас” је зато „модернија другачија адекватнија / приземнија и подземнија / свачију задовољава радозналост”.

С друге стране, у певању за млађу публику видљиве су и песме у којима се исповедају властити животни ломови а за (узрасни) контекст их везују превасходно рима и шаљивоиронични тон. У рекапитулацији сопствених животних избора у „Брбљивој песми” лирски глас сведочи о „худој” животној позицији која је била резултат његових речи и поступака: „Радио сам шта сам хтео / Брбљао сам кад се не сме / У шта све се нисам плео / Писао и неке песме // Мувао се којекуда / Потурао главу лудо / И тако се туда-свуда / Проводио богме худо // Зато држим до принципа”. Из наведених стихова је јасно да песма суштински не припада корпусу певања за млађу читалачку публику, осим као могући пример доследности сопственим уверењима. То сведочи у прилог порозних узрасних оквира певања (и, такође, о фигури имплицитног аутора који тежи да пренесе сопствене етичке напоре „непристајности” претпостављеним читаоцима).

Лирски субјект налази се, као што је већ речено, у својеврсном унутрашњем егзилу а своје светоназоре тражи у

некадашњем поретку света. Идентитет се зато капсулира у прошлости и скрајнутом „елементарном породичном и традиционалном грађанском васпитању” (Михаиловић 2024: 147). Жал за прошлим временима исказује се на следећи начин: „Некада је све било посве другачије. Спокојније. Време једва да се и ваљало, а и људи су били човечнији” (Исто: 71). Овај ламент треба посматрати и у контексту врањанског, јужњачког етоса, оличеног понајпре у повику Борисава Станковића „Старо, старо ми дајте!” („Стари дани”). Дуготрајна Михаиловићева посвећеност промовисању места и значаја Боре Станковића очигледно је имала своје полазиште и у специфичном осећању прикраћености, неприпадања, веровању у етичка начела прошлих времена. Говорећи о „митомоторици” сећања и обликовању мита као „фундиране приче” – „односу према прошлости који из свог угла осветљава садашњост и будућност” (Асман 2011: 79), Јан Асман разликује *фундирајуће* и *контрапрезентно* сећање. Овај други вид односа према прошлости у обликовању идентитета „полази од недовољног (дефицијентног) искуства садашњости и у сећању призива прошлост (...). Таква приповедања бацају сасвим друго светло на садашњост: уздижу оно што недостаје, што је ишчезло, загубљено, скрајнуто (...). Тако се садашњост не фундира, већ се (...) релативизује у односу на лепшу и већу прошлост” (Исто: 80). Однос према садашњици у Михаиловићевом певању има све одлике „контрапрезентности”. У то спада и силазак низ сопствену временску вертикалу, у време и простор детињства, што укључује и доживљај завичајног тла. Унутар одбрамбене опне којом се појединац брани од бесмисла *невремена* и *немесџа* смешта се и вера у детињски доживљај света који одрастањем може развити резилентност према инверзном поретку света и спремност да гледа иза видљиве копрене стварности. Отуд и потреба да се пева о детињству и за младе читаоце.

Враћа у скривену стварност

Михаиловић пева о различитимзрастима, почев од краћих записа заснованих на тепању малог детета (ове песме су често у виду дистиха, афористичке, засноване на духовитом обрту) ка темама карактеристичним за школски и адолесцентски узраст (критички ставови о савременом свету и прва заљубљивања)¹ до песама заснованих на сопственом раном бивању и песничких посвета писцима. Често је певање из првог лица младог лирског гласа, чиме се тендира аутентичност лирског говора. Као што је познато, „модерна песма (...) сведочи из позиције наивног лирског субјекта о одрастању и суочавању са противуречним осећањима и слутњама (...) неретко у хумористичком кључу” (Опачић 2019: 36)

Самоисповедни тон неретко је обојен самоиронијом, саркастичном поентом а у неким случајевима је (помало змајевски) аутокорективан. У њему се запажа обрис одраслог лирског гласа који даје животне савете младом бићу које покушава да разуме свет око себе (а кроз привидну самоспознају) („Али живот али време / има једну сјајну страну / опамети очовечи / порастеш у једном дану // У човеку нешто пунке / Све се тумбе преокрене” – „Гоца”). Тако се у певању опажају дечји аутоисповедни глас и сенка одраслог која се по маља кроз закључке и вредносне коментаре.

---

¹ Мотиву прве љубави посвећен је опсежан регистар љубавних осећања која се рађају у онима који тек упознају себе, којима је „тесна своја кожа” („Јавна тајна”). О љубавним случајевима пева се благо шаљиво, кроз аутоиронију песничког гласа и понекад се опажа сенка добронамерног старијег песничког ја која разуме фрагилност и противречност младог бића, помажући му да у форми аутоисповедног говора те противречности постане свестан и покуша да је разреши („Нисам знао да се тако зебе / Да та љубав баш толико веже” – „Спаса нема”). Сликају се љубавни ломови, свађе, трпљење („Има нешто што у теби чучи / Ђутиш трпиш а мучи те мучи” – „Тајна”), мале лажи, ћутање и повлачење; јунаци гледају кроз прозоре маштајући, замишљајући. Пошто су песме писане из позиције лирског гласа, самоисповедање често противречних осећања која се понешто крију и пред собом самим а најчешће пред другима постаје очигледно и ту је њихова посебна вредност.

Песма „Није него” пружа увид у другу, скривену стварност („хватање неухватљивог” – Михаиловић 2024: 145) која вреба из мрачног отвора, распуклог у дну зида шупе. Увод у певање је чуђење и запитаност пред светом који нас окружује и који не познајемо довољно а ради смо да га упознамо. Тај отвор у зачудно (која помало подсећа на Радовићеву причу „Децо, децо”) испуњен је тајанством и очима које посматрају из мрака. Наслов песме (рефренски понављан на крају строфа), идиом који исказује неверицу, негацију, шаљиво-иронијско омаловажавање уводи две позиције у певању – оног ко указује на елементе предметног света и другог који то релативизује. Овај песнички поступак сразмерно је чест у у поезији за децу, почев од иронијских коментара у Змајевој песми „Мали брата”, преко Радовићевог „Да ли ми верујете” до Ршумовићевог „Ма шта ми рече” (да наведемо само основне примере). Обрт у песми чини изненађујућа жеља песничког гласа да замени своје бивање са мистериозним бићем, да уђе у *мрак ствари*. Непознато га мами, искушава, баш као што га и плаши, иако то не жели да призна. Жеља да се привири у свет *иза*, у тајанствену стварност природена је дечјем стању бивања и опажања ствариша и представља позив на преузимање наивне тачке гледишта.

Мрак ствари из ограниченог физичког поља сели се на јави у неограничено поље снова и маште. Ту веру у зачудно откривају песма „Тренутак је за искуства” о свету бајки који подстиче младог читаоца на животне изазове и песма „Гост” о имагинативном створу који се указује ноћу, у стању између сна и јаве: „Креветом из чиста мира / Човечуљак ноћас шеће / Час га видиш час нестане / Као хоће као неће”. Млади јунак није уплашен пред патуљком иако се он налази на његовом кревету, више је љубопитљив („Мучи ли вас несаница”) и покушава кроз шалу, показујући тиме да се не плаши, да га отера („Знате ваљда за пристојност / Право време кад се сања / Дању примам све посете”). Ноћни гост открива своје књижевно порекло (он је из читанке), чиме његова појава репрезентује важност фикције за дечју машту.

Најснажнији утицај на Михаиловићев песнички израз за младе читаоце, што је и разумљиво, има поезија Драгомира Ђорђевића, најбољег песника за децу последње четвртине прошлог века. Будући да је ова поезија у једном периоду настајала упоредо са Ђорђевићевом (можда њоме и подстакнута, будући да су Михаиловић и *Миша* били пријатељи и кумови), реч је о сродности у форми певања (често укидање интерпункције, везани стих различитих дужина са обавезном римом), у мотивима побуне младог јунака против обавеза и указивање на грешке одраслих, у покушају да се освоји већи простор игре, као и у тамној слици одрастања, те у тону певања, који се креће од шаливога и аутоиронијског сведочења о сопственим неспретностима и духовитим поентама ка осветљавању трауматичних, тешких породичних и вршњачких ситуација у којима се одраста. Ова поетичка сродност шири се ка особеностима поезије читаве генерације песника за децу који су, иако различитих узраста, певали у истом временском периоду (Владимир Андрић, Рајко Петров Ного, Влада Стојиљковић, Драган Радуловић и други, а пре свих Љубивоје Ршумовић) (в. Опачић 2019).

Свест о припадности одређеном традицијском низу експлицирана је кроз лирске дијалоге са претходницима који су чинили саставни део свачијег одрастања (А. де Сент Егзипери, Душан Радовић, Мирослав Антић) и савременицима за које је аутор лично и пријатељски везан: Мирјаном Булатовић, Љубивојем Ршумовићем, Душком Трифуновићем, рано преминулим Амбром Марошевићем. Ове лирске посвете испуњене су интертекстуалним активирањем мотива њихових дела путем цитата и алузија (песма посвећена Душку Трифуновићу „Кад се живот прекрене” садржи рефренски стих „Има нека тајна веза” по којем је Трифуновић препознатљив). Свакако је најличнија и најпотреснија песма „Драгомире Драгомире”, посвећена *Драгомиру Ђорђевићу, куму Миши, живом*. За разлику од осталих посвета, песма није испуњена књижевним реминисценцијама, већ сећањем на велико прија-

тељство, на савез непрекинут одласком једног од пријатеља. Лирски субјект не мири се са његовим одсуством: „Ниоткуда тајне јавке / Драгомире Драгомире”; „Књиге су се разлистале / Око главе песме пире / Где си да их изговориш / Драгомире Драгомире”; „Ове сузе откуд вире / Први пут ме изневери / Драгомире Драгомире”.

Измештање дечје побуне у друштвени контексти

Михаиловићева поезија поседује бројне специфичности проистекле не само из концепта наивне песме, већ и из измењених друштвених околности савременог света. „Дете мало-помало интериоризује своју групну припадност, „ми” у којима учествује. Та „ми” се укорееују у друштвено обликовање где се деца постављају, једна у односу на друга, кроз однос власти, престижа и новца (...) у такмичење за друштвено признање, успон, вредновање” (Марк у Халперн, Руано-Борбалан 2009: 47). Контаминација света детињства обухвата, како смо навели, нове тамне стране стварности: доминацију материјалног, потрошачког начина живота којим се потискује духовна страна личности, служење површним задовољствима које може да одведе на странпутицу, токсични говор политичара, злоупотреба моћи медија за промовисање празнине, глупости, баналности и кич естетике. Свему томе се певање супротставља, као покушај својеврсне етичке одбране детињства.

Певање о школским проблемима и обавезама садржи бунтовничке тонове али су они знатно блажи него код Ђорђевића („Не знам децу која не би свисла / А задатак одбити се не сме” – „Домаћи задатак”). Уосталом, у свом аутопоетичком запису „Они који знају” песник каже да поезија настаје „као удес и као бунт” (Михаиловић 2003: 79). Слика школе дата је шаљиво, некад и афористички, у основи позитивно: „Она зна се постоји да се пред знањем зине / Зато се чувајте добро од њезине близине” („Школа”), иако је приметна уобичајена борба за простор игре („Учиће се, брате, натенане. / Склањај књиге, дај глави да

сване” – „Суво знање”). Ни слика наставника није обликована критички: „учитељица увек каже нешто ново”, „и кад грди она воли” („Учитељица”). Песме које се баве школским узрастом обликују галерију школских јунака а психолошки карактери бивају вишеслојни што се открива управо аутоисповедном формом: лоши ђаци себе сматрају зрелим и самосвесним („Сматрам да сам зрео / Сав сам резервисан”), па, користећи главу – избегавају школу („О школи такође / Не кажем ни речи / Увек нађем разлог / Кудикамо пречи”) као у песми „Користим се главом”. Они су поносни на своје (не)знање („С граматику добро стојим / Не бегам из школу” – „Мустра”) и многи други типови личности. Неки портрети младих сведоче о проблемима данашњег одрастања; о деликвенцији, наркоманији, одрастању у поправним домовима, у домовина за децу без родитељског старања („Дуле Наркос”, „Пера домац”, „Шкрабала” и друге). Песма о Пери Домцу завршава се аутоиронијском спознајом у функцији обрта: „Сналазим се добро / Клоним сваког лома / Прија овај ваздух / Из поправног дома”. Из наведених примера је видљиво да Михаиловић има потребу да говори и о прећуткиваним темама и ангажовано указује на маргинализоване групе младих трајно оштећене животним изазовима.

У песмама „Доста”, „Ја не бих даље”, „Ко то каже да се људи воле” видљиво је поетичко померање. Типична побуна и критиковање наметнутих правила у непосредном окружењу („Доста ми је учитеља / Доста ми је школе / Доста ми је оних ствари / које се не воле” – „Хоћу што се не сме”), труд да се избори за своја права („Радим оно што ми прија / И шта ме се тиче”)² проширује се негодовањем

² „промењени однос према свету у пострадовићевској етапи: постпатријархална слика породице у којој млади лирски јунак истовремено покушава да оспори ауторитет одраслих борећи се за простор слободе и жуди за заштитничким породичним окриљем, преплављен осећањем празнине и усамљености; доживљај градског простора као нехуманог и ограничавајућег (...); критичко указивање на живот у потрошачком друштву преплављеном медијским садржајима које трајно мења доживљај света” (Опачић 2019: 37).

због онога што је ван породичног окружења а на њега дубоко утиче, превасходно кроз медије: „Доста ми је бесмислица / Са Те-Ве екрана / Нећу ништа што ме гњави / Све што има мана”, „Доста ми је лакрдија / Доста празне приче” („Доста”); „Доста ми је белосветских тема / Потрошених свакодневних фраза” („Ко то каже да се људи воле”). Сличну критику медија у којој нема много места за садржаје намењене детету налазимо и у песми „Ја не бих даље”: „И на екрану иста слика / Уа политика // Где су заиста могли умаћи / Толки цртаћи”. И уопште, чини се да лирског јунака у већој мери иритира и онеспокојава друштвено лицемерје и урушавање свих вредности него што је то било присутно у поезији за децу последњих деценија прошлог века. Зато млади лирски јунак, показују нам Михаиловићеве песме, борбу за своја права измешта из непосредног породичног и вршњачког окружења у шире, друштвено поље. Мотивски регистар критике *несвета* и *неместа* у певању за младе читаоце приказује се као бунт младих људи, произашао из њиховог личног интегритета. О томе сведочи песма „Тајни запис о мукама Хранислава М.”. Лирски јунак иритиран је примитивизмом: „Излуде ме примитивне ствари / Све што може живот да ти квари // А тек људи листом исти сви су / Волели би да су то што нису // Та потреба откуд и то стање / Тај сам брале – ставља ти на знање”, доминацијом медија у којима глупост постаје легитимна – и очита („Дохвате ли микрофон у руку / Не пуштају не маре за бруку // Не помињем ту глупости разне / Празне приче а и главе празне”), промовисањем лажне, јефтине естетике („Све што јесте више него просто / Неће проћи код мене сто посто”; „И све што је го голцати кич / Верујте ми не подносим ич”). Прокламовање погрешних вредности доводи до конзумеристичке опседнутости познатим *брендovima* („Мајице и гаће фирмиране крпе / Патике што лову наивчина дрпе / (...) / Све је ту у игри Газда да заради” – „Фелер”). Томе се супротстављају честитост и духовне вредности: „Образ кад заблиста поглед ка висини”. У свету

таштине и празнословља, млади јунак исказује неочекивану доследност у одбрани свог света, па се у певању наглашава његова аутономност, критички став, одвајање од општег мишљења: „Доследан сам ту и тачка / Нема места том ужасу” („Брбљива песма”)³, односно „Чекам првог на пут да ми стане” („Ко то каже да се људи воле”).

Ангажованост у певању указује на тамне стране животне стварности: сиромаштво и одсуство родитеља који покушавају да своје одсуство надоместе – стварима. У песми „Лизалица” дечак не може да оде на море као његови другови, па им се правда тиме да не воли гужву. Распуст проводи усамљен, жудећи за одсутним оцем. Иако му је јасно да „Свако од нас игра своју утакмицу”, тужно се суочава са сопственом судбином. Одсутност родитеља може бити узрокована и њиховом печалбом у друге земље а млади јунак дирљиво указује како му поклони, макар и они најжељенији, не могу надокнадити родитељско присуство и љубав („Довде ми је више”).

Зашићена моћ завичајног Преображења

Посебна вредност у Михаиловићевом певању је свест о завичајном простору и о детињству као завичају бића. То подразумева песме о Врању и родном Преображењу. Сликање менталитета становника овог региона (као што је, на пример, описивање ривалитета Врања и Ниша у „Временској прогнози”) у неким песмама обликује се на непотпуном

³ Као алтернатива потрошачком менталитету у неким песмама јавља се религиозност младог јунака („Исповест”, „Стефанида”, „Чудо”, „Пут”). На пример, млади јунак у „Чуду” са оцем разговара о „теми врућој”, што алудира на потенцијалну инцидентност разговора и претпостављену нерелигиозност старије генерације. Син, наиме, жели да свештеници окаде породичну кућу и у томе успева. За разлику од традиционалне поезије за децу експлицитно заговарање религиозних уверења није сасвим уобичајено у савременом стваралаштву. По томе је такође специфична Михаиловићева поезија која, како смо навели, поседује окренутост традиционалним вредностима и тежњу да нове генерације буду окренуте духовном а не материјалном свету.

дијалекту: укључивање дијалекатских исказа реализује припадност језичком подручју и тендира да језички маркира говор пчињског краја, али његова примена је сведена на изразе и синтагме вероватно из потребе да се остане разумљив широј читалачкој публици (песме „Све је исто е па неје”, „Мустра”⁴).

О симболичкој вредности Врања за српску културу на најбољи начин сведочи песма „Баба Златина улица” о калдрми *вреднијој од илајшине* по којој су ходили знаменити људи српске историје („Буквално ту је сваки камен / Нечега важног био знамен”). Алаида Асман говори о антејској моћи коју поседују одређени простори. Енергија тих места тако је снажна да омогућава стапање прошлог и садашњег („Одређени локалитети образују зону додира садашњости и прошлости” – Асман 2011а: 211). Баба Златина кућа у којој је Бора Станковић рођен и одрастао, са старим дудом у дворишту, калдрмисаном стазом, баштом и бунаром, баш као и уска, калдрмисана улица у некадашњој Доњој мали заувек чувају Баба Златину и Борину сен и обресе познатих књижевних јунака и јунакиња који су урасли у колективно памћење. У тренутку када се појединац физички нађе на простору који има ту моћ, као да се „отвара тајанствена капија у неки минули свет”. Зато они који данас корачају Баба Златином *антијејски* ступају у контакт са „оним Бором / Који разуме птице зором // Па приче попут божје кише / Отрчи кући да запише” – о томе, уосталом, сведоче њихова *озарена* лица. Чињеница да се у истој улици, нешто ниже, родио и отац Јустин Поповић додатно увећава симболичку вредност простора. То је, такође, разлог због ког песма није посвећена само Бориној кући, већ *злајш-ној* улици. Тешко да има песме у српској књижевности за децу која на упечатљивији начин сведочи о културном капиталу некадашњег Врања.

Из певања о овековном Врању силази се дубље низ временску вертикалу, у властити *мајични* простор. Овај

⁴ Окретање широј читалачкој публици видљиво је и у чињеници да је знатно чешћа употреба жаргонских но дијалекатских израза у певању за децу.

корпус песама заснован је на разумевању значаја детињства за живот појединца: „Ако завичајем назовемо онај простор којим се пуне наше прве перцепције, којим наше тијело и наша свијест – преко боја и мириса, свјетлости и тоpline, укуса, угоде и боли – укључује у свијет и први пут стапа с њим, тада је потпуно јасно зашто највиши интензитет којим доживљавамо свијет остаје заувјек везан уз завичај. Завичај је просторни аспект дјетињства” (Užarević 2011: 383). Топографија носталгије обухвата пределе јужне Србије: данас готово опустело планинско село чудесног назива Преображење крај Враћа („Памтиш ли место Преображење / Танка речица шума камење / И старци испред кућерака / Нешто ко школа са два ђака” – „Разгледница”) и Доњу Љубату крај Босилеграда („Споменар”). То су за бившег дечака заувек остали простори слободе и безбрижности, неограничене игре: „Место где све три смене / Лето чека на мене”, на којем се „ливада са небом спаја” – а те игре разликују се од оних данашњих (лукови и стреле, прављење зовиних пиштаљки, „Још она слатка страва / Тајно јахање брава”; „Пиштољ књиге па бицикл / Лепоте што изненаде / Па баклаве па ћевапи / Свакодневне променаде”) – али и неког другачијег начина живота (као што је вожња чезама које тера коњ Зекан) и заната који се данас нумитно гасе, као што је ковачки („Ковачница”). (У носталгичном призивању изгубљеног времена лако можемо препознати меланхолични, трагички вапај Станковићевог Миткета за слатком младости која „у ништо отиде”).

Тај примарни доживљај света везан за *оно друго време* формативан је за сва каснија искуства: „Једном ли одеш увек те прати / Столетни орах чворновати / Од првог плача покрива трава / Опака трава заборава // Године наравно чине своје / (...) / Али све оно чега те лише / Оловка не може да запише”. Неизмјењив, он титра у сећању као хронотоп среће („Под шеширом склопим очи / То је оно друго време”).

Родно Преображење има улогу заштитног простора и у садашњици: „микропростор прадедовског огњишта” је

„слободна територија” (Михаиловић 2024: 147) измештена из ужурбане свакодневице. У њему је могућа реконекција са природом а повратак себи рађа преплављеност „мистичним осећањем спокоја” (Исто: 148). У својим есејима („Цинцарски печат”, „Преображење и Цинцари”, „Слободна територија” – 2024) Михаиловић хроничарски сведочи о некадашњем сјају цинцарског места богате историје и културе, о интелектуалној елити некадашње вароши која је утицала на развој пчињског региона и целе Србије. Аутор показује како је тадашњи пчињски крај био развијен („југ који је био север”), посредно указујући и на основе из којих је израстао и трансгенерацијско наслеђе које у себи носи.

У лирском бићу живе златне сени ближњих: на мајчину топлину којом је пленила („И по ноћи и по дану / срце шири сви да стану” – „Главобоља”), на деду Мирка који заувек чека унука на преображењским ливадама („Остај у здрављу дед ти се нада / И бди над цвећем са ливада” – „Рагледница”; „Све то стоји све то дирка / Све то има чврсте везе / Са шеширом деде Мирка” – „Оно време”), нану Љубицу („Споменар”). За разлику од мајке, очева фигура одређује се негативно, као неко ко је био распусан („туђа срећа”), нестабилан („целог живота / себе тражио свећом”), ко није био ту када је било потребно („Марио за нас није / Ни за невоље многе” – „Кућа у Преображењу”). Ипак, његова хвале вредна потреба да се врати и обнови прадедову кућу као да у синовљевој лирској свести разрешава многе грехе које је начинио према својој породици: „Све би да сам уреди / Куцне ексер окречи / Да нови дом заувек / Сваку рану излечи”. Зато је обнова старе куће успостављање везе са наслеђем и подизање својеврсне породичне задужбине: „Тако у том чудесном / Селу Преображењу / Поново смо у кући / Ко на богослужењу” („Кућа у Преображењу”). Певање о онима који физички више нису овде (који су утицали на формирање песничког гласа и његово осећање света) има своју важну улогу: да њихово постојање из крхког индивидуалног сећања

претопи у оно књижевно, да га, фиксирајући га у језику, учини трајним и општим.

Носталгија за данима детињства и егзистенцијални бол постојања сједињују се на специфичан начин у песми „Главобоља”. Главобоље по којима је била позната његова мајка пренеле су се и на сина: „Имала је моја мајка / Главобоље без престанка // (...) Сад ја трнем лупам главу / Да сачувам њену славу”, па бол постаје знак трансгенерацијског наслеђа. Лирска позиција у песми је умножена и постављена парадоксално. Свака главобоља истовремено је непријатна и пријатна и у свести главоболног сина буди носталгију, чежњу, миље, бол и тугу. Сету због мајчиног одсуства ублажава физички бол као пулсирајући телесни жиг крвне везе која кола његовим телом. У болу обнављајуће сећање упућује, шире, и на мајчино начело живљења: упркос главобољи мајка је била позната по својој топлини и ведром лицу којим је грејала своју околину. Бити у стању да будеш благ и топао упркос болу захтева труд да се превазиђу сопствена ограничења у име жеље да се ближњи не повреде. Бол је зато и опомена сину да се животним препрекама треба супротстављати благошћу и самилошћу. Коначно, бол је не само породично већ и општељудско наслеђе тежине постојања. Занимљиво је да се експлицитно везује и за процес песничког стварања: „Управо такав, само вишеструко, до граница издржљивости умножен бол, једино је могућа и једино тачна дефиниција поезије” (Михаиловић 2003: 79). Тако су у песми „Главобоља” интегрисане најсуштаственије равни постојања лирског јунака: он је потомак и предак, син своје мајке, појединац притиснут тежином постојања, стваралац који тегобно порађа своје песничке исказе (у то спада и позивање Борисава Станковића на чињеницу да сваку своју причу „одболује” – Михаиловић 2003: 79). Зато бол *главе* постаје знак самосвести постојања и својеврсна опомена о сложености – и лепоти живљења и стварања.

Михаиловићева поезија за децу и о детињству значајна је по свом иновативном песничком изразу, израслом из

традиције модерне поезије за децу, затим по дубоком разумевању свега са чим се суочавају најмлађи у свом одрастању и по својој отвореној ангажованости да се непосредно проговори о свему што контаминира савремено детињство. У њој се поверење поклања младима који, упркос худим временима, таштини и примитивизму која допиру одасвуд, имају потребу да успоставе сопствени систем вредности и властите критичке ставове.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Асман, Јан. *Култура памћења. Писмо, сећање и политички идентитети у раним високим културама*. Прево с немачког Никола Б. Цветковић, Београд: Просвета, 2011.

Асман, Алаида. *Дуга сенка прошлости. Култура сећања и политика повести*. Београд: Библиотека XX век, 2011а.

Ђорђевић, Драгомир. *Није лако бити дете*. Приредила Николић, Лидија. Београд: Завод за уџбенике, 2009.

Леконт, Жак. „Појединац и модерно друштво. Разговор са Пјером, Тапом”. у: *Идентитети(и). Појединац, група, друштво*. Приредили Халперн, Катрин, Руано-Болбаран, Жан-Клод. Прево с француског Станко Џефердановић. Београд: Слио, 2009, 72–76.

Марк, Едмонд. „Идентитетска изградња појединца”. у: *Идентитети(и). Појединац, група, друштво*. Приредили Халперн, Катрин, Руано-Болбаран, Жан-Клод. Прево с француског Станко Џефердановић. Београд: Слио, 2009, 41–50.

Михаиловић, Мирослав, „Они који знају”, *Повеља*, 1/2003, 79–88.

Михаиловић, Мирослав. *Длака на језику*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2014.

Михаиловић, Мирослав. *Довде ми је више: 77 песама за мале а велике и велике а мале*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Михаиловић, Мирослав. *Није него*. Сремски Карловци: Каирос, 2018.

Михаиловић, Мирослав. *Проблем бр. 1*. Врање: Слободна књижевна породица, 1988.

Михаиловић, Мирослав. *Провештравање Лисандрије. Књиџа за уже друштво*. Београд: Албатрос плус, 2024.

Опачић, Зорана. *(Пре)обликовање дејинства*. Београд: Учитељски факултет, 2019.

Ужаревић, Јосип. *Мобиусова врица. Књиџа о просторима*. Београд: Службени гласник, 2011.

A MELANCHOLIC CRITIC OF THE ADULT WORLD:
CHILDHOOD IN THE POETRY OF MIROSLAV CERA MIHAILOVIĆ

Summary / In this paper we study children's poetry and poems about childhood by Miroslav Cera Mihailović. Mihailović's poetry for children grows out of the legacy of modernism and is characterized by an understanding of youth and direct speech about everything that contaminates contemporary childhood (from the self-confessed position of young lyrical voices, in which one often perceives the shadow of adult poetic consciousness that provides value conclusions). We show the porosity of the age-specificity of poetry writing with examples. The motive areas of writing poetry for different ages of the assumed readers are largely common, except for different intentions: the sharper critical tone towards the problematic aspects of the present times is softened for younger readers and usually presented as a criticism of the youth on the world of adults. Thus, the typical struggle of young people against authority in contemporary poetry is placed in a broader social field, as the voice against toxic social anomalies that threaten their childhood.

The position of non-belonging of the lyrical voice arises from the essential differences between individual and collective identity and is formed in childhood („Književni čas” / ”Literature Class”). The relationship to the present in Mihailović's poems has all the characteristics of ”counter-presentness”; therefore, identity is found in the past and a more traditional value system. Hence, the descent down the temporal vertical towards the native space (the poem „Baba Zlatina ulica” / “Grandma Zlata's Street” about the symbolic value of Vranje for Serbian culture) and childhood as the homeland of beings (poems about family and the native village of Preobraženje). The defense mechanism also consists of faith in the power of the literary word. The poem „Glavobolja” / ”Headache” is particularly challenging, synthesizing the identity of the lyrical hero: he is a descendant and ancestor, the son of his mother, an individual weighed down by the weight of existence, a creator. A headache becomes a sign of self-awareness and a warning about the complexity – and beauty – of living and creating.

Универзитет у Београду
Факултет за образовање учитеља и васпитача
zorana.opacic@gmail.com